

Александар С. Пејчић*

Институт за књижевност и уметност**
Београд

РУКОПИС КОМЕДИЈЕ ШТЕФИЦА ФИЛМСКА ЗВЕЗДА БРАНЕ ЦВЕТКОВИЋА

У раду је приређен и критички прокоментарисан рукопис једночинке/комедије *Штефица филмска звезда* Бране Цветковића. Његова биографија и библиографија допуњена је новим сазнањима. Указано је на историјат рукописа и на рад „Браниног позоришта”. Издвојене су поетичке особености његове комедиографије и укратко анализирана комедија, с нагласком на аспекте модерности.

Кључне речи: Брана Цветковић, „Бранино позориште”, комедија, једночинка, модерна драма

Бранислав Брана Ђ. Цветковић (1875–1942) свестрани позоришни и књижевни стваралац остао је неправедно занемарен у историји српске књижевности³. Историја позоришта (СТОЈКОВИЋ 2016: 28–31) посвећује му већу пажњу у домену практичарске делатности: први школовани сценограф (дипломирао на сликарској академији у Минхену), карактерни комички глумац и редитељ, оснивач првог хумористичког позоришта „Орфеум”⁴, затим, управник Народног позоришта у Скопљу (1921–1922) и Српског народног позоришта у Новом Саду (1922–1923). Био је уз Бранислава Нушића најпопуларнији српски хумориста до Другог светског рата. Све своје радове и позоришне програме потписивао је само надимком: Брана и искључиво су га тако ословљавали и у позоришним и у књижевним круговима. Чак су и писма, која је добијао увек адресована са: Брана, без исписивања презимена. Међутим, његово богато и разноврсно књижевно стваралаштво остало је скрајнуто и заборављено, изузев поезије за децу.

Осим што је основао и водио, као управник, редитељ и глумац, с прекидима, три деценије први српски „Орфеум”, убрзо преименован у – „Бранино позориште” (1899–1914, 1926–1929), писао је драме и комедије, режирао и израђивао

* sasa.pejicic@yahoo.com

** Рад је настао као резултат потпројектног задатка *Изабрана дела Бране Цветковића*, научног одељења *Српска књижевност и културна самосвест* Института за књижевност и уметност.

³ У историјама српске књижевности Ј. Скерлића (1967), Ј. Деретића (2002), као и П. Палавестре (2013) простор су добили и мање значајни писци, а Брана Цветковић се ни не наводи.

⁴ Концепцију свог Орфеума (гр. *Orpheús*) преузео је по угледу на немачке дворане за музичко забавне и варијететске програме. „Ово прво водвиљско хумористичко-сатиричко позориште отворено је 20. августа 1899. у сали хотела ’Булевар’, где се сада налази биоскоп ’Балкан’, и радило је пуних петнаест година, дајући представе сваки дан. Обновљено је 10. јула 1926. а трајало до јесени 1929. године.” (ОДАВИЋ 1992: 13)

сценографију, уз пратеће административне позоришне послове. Као први српски школовани сценограф, израђивао је сценографију и за потребе Народног позоришта. Писао је приповетке, фељтоне из београдског живота, сатиричну, љубавну, родољубиву, ратну поезију и поезију за децу, затим епиграме, афоризме, загонетке у стиху, позоришну критику, преводио драме, песме, приповетке, цртао карикатуре, илустрације, компоновао музику за потребе сцене (обично за стиховане рапорте). Свој ликовни дар потврђивао је и као аутор карикатура за своје листове, књиге и листове за децу, посебно на страницама *Политике*. Још као ученик реалке покренуо је и уређивао руком писане листове *Ђаво* и *Церекало*. Био је покретач и главни уредник и сарадник веома запаженог, и са временске дистанце вредновано, веома доброг хумористичког листа *Сатира* (1902–1903), о чему је Жарко Рошуљ (ROŠULJ 2017: 124) више пута похвално писао.

Истраживање биографије Бране Цветковића наилази на две озбиљне потешкоће. У лексиконима и краћим биографијама (CVETKOVIĆ 1961: 329; JOVANOVIĆ 1972: 469; STOJANOVIĆ 1973: 37; JOVANOVIĆ 2013: 1053; STOJKOVIĆ 2016: 28), наилази се на различите податке о години (1874, 1875) и месту рођења (Књажевац и Карановац/Краљево), једино није споран датум. Сачувана је само Цветковићева војна књижица, као и својеручни запис чланова домаћинстава његове куће у Хиландарској улици. У запису о станарима (CVETKOVIĆ b: 1), поред свог и имена супруге Каје, забележио је датуме и године рођења, па се сазнаје да је рођен 8/20. новембра 1975. године. Исти је датум уписан и у војној књижици (CVETKOVIĆ a 1917: 2). Наилази се затим и на податак да је рођен у варошици Новом Хану (Краљево село од 1894, Минићево од 1945.), код Књажевца (JOVIĆ 2001: 45), где му је у том периоду службовао отац, у среској власти. Али тиме нису још све непозанице разрешене. Отац му је у тим годинама чешће мењао службу селећи се од Пожареваца до Књажевца, па опет у Пожаревац (1873–1876).

Брана Цветковић потиче из чиновничке породице; његов отац Ђорђе био је срески судија, а у пензију је отишао као председник београдског суда. Мајка Љубица (рођ. Протић) родом је из Пожареваца (STOJANOVIĆ 1973: 37). Имао је старије сестре Даринку, Лепосаву и Смиљку, и браћу Добривоја и Душана, такође и сестру Десанку, која је као дете преминула. Брат Добривоје био је официр, пуковник српске војске, и такође се огледао у поезији.

Уочи Српско-турског рата (1876), Ђорђе Цветковић се са породицом најпре склања у Пожаревац, где привремено добија службу у суду, да би се крајем 1876, у зиму, настанио у Београду, купивши кућу на Палилули, у Хиландарској бр. 30 (по каснијој регулацији и нумерацији, бр. 34).

У Балканским ратовима Брана је учествовао као другопозивац, додељен санитетском одељењу, а по избијању Великог рата остао је у Београду све до трагичног слома у јесен 1915. Изузев времена студија у Минхену, и изгнанства на Крфу, краћег службовања у Скопљу и Новом Саду, детињство и цео живот провео је на Палилули.

Био је средње висине, развијеног торзоа, тамно смеђе косе. Будући да је рано оћелавио, стално је носио качкете (STOJANOVIĆ 1973: 38; JOVANOVIĆ-STOIMIROVIĆ 1998: 275). Понекад плаховит, био је ретко хуман, добродушан, привржен пријатељ, посебно наклоњен деци. Преминуо је након теже болести јетре у

својој кући у Хиландарској, тада, бр. 34, 20. новембра 1942. године, на свој рођендан (по новом календару) у шездесет седмој години, дан уочи своје крсне славе, Светог Аранђела.

За живота је штампао неколико џепних књижица, писаних за програм свог позоришта: песме и поетски дуети *Кроз Београд: тамо-амо ал' никога не вређамо I-II* (1900), песме и дует сцене *Шегрт Ђира, Рака и Лака* (1901), сатиричну поему *Стаклена менаџерија на Калемегдану* (1902), соло сцену *Бирајте ме за председника општине* (1904); потом три књиге изабраних приповедака (*Бранине приче I-III*, 1907), избор фељтона *Кроз Београд: двадесет шетњи* (1907), затим пародију *Артиљерија рустикана* (1907) и две пригодне лирске драме *Истра* (1920) и *Тамо далеко* (1925), а напослетку и избор песама за децу *Брана за децу у слици и речи* (1934).

У Музеју позоришне уметности Србије, у рукописној заоставштини, чувају се: комедије и драме (оригинали и преводи), песме, затим, исечци текстова из периодике (приповетке, фељтони, анегдоте), нотна грађа, цртежи, слике, сценографске скице, улазнице за позориште, писма, дописнице и поједина лична документа. Највећи део његовог веома обимног и разноврсног књижевног рада остао је расут по периодичним публикацијама и посебно у рукописима, у којима је највише драма и, за потребе програма позоришта, сатиричних песама, како их је он назвао: *рапорта*. Због тога и не треба да чуди закључак, до ког сам дошао исцрпним истраживањем, да би његова сабрана дела обухватила око четрдесет томова.

Његов просечни радни дан текао је овако: писање или превођење једночинке, ређе драме, затим соло сцена/монодрама, дуета; писање рапорта (духовитог поетског коментара београдске свакодневице), израда сценографије за представу, припрема костима, режирање или само држање пробе уочи представе, припрема позоришног програма, одлазак у штампарију због плаката; писање епиграма, приповедака, афоризама до касно у ноћ. Такав ритам рада захтевао је и мањак сна (најдуже шест сати). У једном интервјуу крајем 1928. године, у последњем периоду рада позоришта, кад је сцену поново преселио код „Славије”, да ту и нехотице прекине са радом већ у јесен 1929, Цветковић је описао свој несвакидашњи распоред дневних активности. Истакавши да се најпре бави књиговодством, у касним вечерњим сатима (приходи, расходи, плате, хонорари, порез и друге дажбине), па тек онда позоришним и књижевним радом до раног јутра или чак поднева.

„Па онда пишем за своје позориште или вршим поделу улога, састављам репертоар, спремам notiце за новине; прегледам листове и тражим погодне догађаје за мој рапорт... и тако ме ухвати подне” (ANONIM b 1928: 6).

Од обнављања позоришта па све до преласка у салу „Славије”, у децембру 1928, извео је приближно осамсто представа (реч је о целокупном програму), у којима је играо у седамсто различитих улога, а то је, како је сâм израчунао, изискивало пет хиљада и шест стотина пресвлачења и маскирања (ANONIM b 1928: 6).

Да би данашњи читалац имао у виду о каквом је радном елану реч, довољно је навести да је само током 1909. године, поред других књижевних текстова, за новине *Правда* написао 341 епиграм. Његови епиграми иду у ред најбољих краћих лирских форми у српској књижевности.

„Бранино позориште” („Орфеум”) званично је почело са радом 20. августа 1899. године у хотелу „Булевар” Ђорђа Пашоне⁵. Трупу је потом преселио у салу кафана „Таково”⁶, а затим 1907. прелази у салу хотела „Коларац”⁷. Потом се 1910. враћа у салу кафана „Таково”, коју ће после две сезоне напустити и уочи Балканских ратова, 1912. прелази у хотел „Славија”⁸. Са те позорнице је раздрагано пренео вест да је Србија објавила рат Турској. Исто тако, са позорнице у хотелу „Славија” саопштио је да је Аустроугарска објавила рат Србији. Представа није било током Великог рата, па све до јула 1926.

Свака промена локала, односно хотела, морала је бити одобрена од власти, морао је претходно писати молбе Управи града, а рад позоришта надгледали су и чланови кварта, те су му лако могли и одузети дозволу за рад. Због тога је сатира у комедијама нужно била суптилнија, обазривија према извршној, нарочито највишој власти.

Програм „Браниног позоришта”, у главним потезима, био је следећи: две до три једночинке и/или вишечинска комедија или мелодрама, па соло и дует сцене, Кајине народне песме, рапорт на актуалне друштвено-политичке догађаје, извођен на познате мелодије или на Бранине композиције. Део програма у почетку је био и стиховани дует *Кроз Београд тамо – амо, ал’ никога не вређамо*. Представе су се изводиле готово свакодневно, с тим што је програм био сличан, односно није свако вече извођена нова драма (претежно комедија, ређе драме и мелодраме). Програм је мењан недељно.

О начину управљања позориштем, уопште о руковођењу, оставио је у својој бележници поучну, данас преко потребну, максиму:

„Не заборави да је позорница морална установа и зато се опходи са глумицама као са дамама, а са глумцима као са центлменима – онда ћеш бити у стању да управљаш и циркусом бува.” (CVETKOVIĆ с: 4)

5 Зграда и данас постоји, на углу улица Македонске и Браће Југовића, у једном делу је до скоро био чувени биоскоп „Балкан”. Сазидан је између 1867. и 1870. Саградио га је богати трговац Ђорђе Пашона, родом из Македоније. Првобитно је изграђен део до Македонске улице, а касније и други део, ка Браћи Југовића у коме је деценијама био биоскоп „Балкан”. Хотел је 1909. преименован у „Опера”, када је у његовој сали отворена прва опера. У великој сали одржан је велики митинг против анексије БиХ (ЂURIĆ-ZAMOLO 1988: 17–20).

6 Кафана се налазила на Теразијама у Краља Милана бр. 29. у непосредној близини хотела „Париз”. Саграђена је 1858, а почетком 20. века је преправљена и проширена када је била хотел са пивницом (ЂURIĆ-ZAMOLO 1988: 142).

7 „Хотел се налазио у великој кући Илије Милосављевића Колараца на углу Трга и Македонске улице, бр. 1” (ЂURIĆ-ZAMOLO 1988: 130), на месту данашњег тржног центра између Народног позоришта, биоскопа Балкан и Дома војске. Имање код Стамбол капије Коларац је купио од Томе Вучића Перишића и подигао зграду 1858. Страдала је у немачком бомбардовању 6. априла 1941. Један о закупаца кафана био је и чувени индустријалац Ђорђе Вајферт.

8 Хотел се налазио преко пута данашњег хотела „Славија”, на углу улица Светога Саве и Булевара ослобођења. Саграђен је између 1882. и 1888. године. И он је страдао током нацистичког бомбардовања 6. априла 1941. У призмељу је имао салу за приредбе, кафану и трпезарију. „Сала је имала позорницу налик на позорницу Народног позоришта, са пластично обојеном декорацијом. У сали је био патосан под и у њој су били столови за којима се седело и служило пиће за време представа” (ЂURIĆ-ZAMOLO 1988: 68–69).

Цео програм био је нешто несвакидашње за тадашњи Београд, али и цело српство. У европском театру, тј. приватним позориштима, такође нема пандана. О том живом позоришном програму, широком избору актуалних тема у хумористичко-сатиричкој обради, али и о томе како су читаве породице долазиле из унутрашњости да виде то чудо, то „Бранино позориште”, драгоцене податке оставио је и Станислав Винавер (VINAVER 2015: 530–531).

Занимљиво је да се он никад није представљао као драмски писац или комедиограф, него: или као глумац или директор позоришта или као новинар. Ни други га нису тако литерарно препознавали. Међутим, у рукописној заоставштини пронашао сам сто тридесет седам драмских текстова, од којих су неколицина рукописне редакције појединих комедија. Реч је о три вишечинске комедије и једној двочинској лирској драми, преостало су једночинке, дуо сцене, као и соло сцене/монодраме. И то није сва сачувана грађа. Недостаје неколико веома популарних комедија. Међу њима и један од његових првих текстова – вишечинска драма *Ухваћен хајдук Бркић*, играна и под насловом *Хајдук Бркић*, у нишком *Синђелићу*⁹. Он је и преводио и по-србљавао драме других аутора, али и радио слободније драматизације (*Краљевић Марко по други пут међу Србима*, Р. Домановића, *Ивкова слава*, С. Сремца, *Хајдук Станко*, Ј. Веселиновића), као и прераде настајале по мотивима других драмских текстова (*Кајмакчалан*, према *L'incognita* – Непозната, Дарија Никодемија). И данас је по чувењу позната Цветковићева пародија *Артиљерија рустикана* на Маскањијеву оперу *Кавалерија рустикана*, која је била убедљиво најизвођенија комедија у његовом позоришту. Јасно је дакле да имамо посла и са веома плодним драмским писцем, пре свега комедиографом.

Од многобројних драмских текстова које је написао, не треба ни очекивати да су сви подједнаког естетског домета, али њих четрдесетак (у већини једночинке) несумњиво завређују пуну истраживачку пажњу. Жанровски се кретао између водвиља, комедије ситуације и комедија нарави и карактера. Код њега немамо изражен вербални хумор, као што је то случај код Нушића, чију комедиографију обележава и језичко-стилска разноврсност вербално-ситуационе комике. Код Цветковића радња је подређена заплету и често наглом поентирајућем расплету. Тематски, његове комедије су прилично разноврсне, богатије, опет у односу на Нушића. Сатира у комедијама је суптилнија, али и тада смела, убојита. Довољно је указати да, када је официрска организација одговорна за смрт последњих Обреновића, преименована у „Црна рука”, била на врхунцу моћи, када се и глава могла изгубити због напада на њу, Цветковић је 1911. написао запажену и провокативну комедију у три чина *Црна рука*. Поред честих љубавних тема (покушаји просидбе, брањена љубав), издвајају се и теме: спиритизма, школовања, становања, понашања на даћама, технолошког напретка, протекционизма, сукоба са Аустроугарском, помодарства, отуђења/изрођавања, стицања новца, жудње за влашћу итд. Готово да није било ни једне појаве модерног живота, а да је он није комедиографски обрадио. Кад је реч о ликовима, највише су му привлачни били типови неспретних паланчана, губитника, неуспешних, неостварених личности из света чиновништва, алапача, али и различити ти-

9 Било би вишеструко корисно кад би се пронашла и та драма, бар њен препис ако је аутограф изгубљен.

пови преваранта, помодара, тврдца, и нарочито полусвет површно образованих.

Уз уобичајене комичке технике (забуна у личности, грудва снега, укрштање низова, лутка на концу), у његовој комедиографији нарочито је чест алогизам у току радње, а вербални хумор је ситуационо условљен и зависан од тока заплета. Иако је био међу том млађом групом београдских глумаца која се залагала за реалистички стил глуме, прилагођен комичком изразу, Цветковић је у одређеним случајевима одступао од реалистичке технике у писању комедија. Ту мислим на коришћење *говора у страну* и *говора за себе*, као и на монологе. Та помоћна драматуршка средства, епског усмерења, била су присутна и у раном периоду стваралаштва код Нушића. Она су карактеристична за комедију од њених почетака (Аристофан, Менандар, Плаут) и присутна у европској комедиографији до 20. века, чак и код неких европских реалиста. Тим драмским средствима једноставније се и непосредније гледалац/читалац упућује у радњу, у мисли и намере лика. Цветковић је те поступке задржавао, имајући у виду и техничке могућности (импровизоване сцене у салама хотела), али и зато јер су му погодвали за једноставније постизање смехотворних учинака, и за непосреднији контакт са публиком, као прилика да се глумац на сцени солистички исказе.

Има оцена, поготово савременика, да је Брана био мајстор малих форми (JOVANOVIĆ-STOIMIROVIĆ 1998: 69–70; VINAVER 530–531), то је свакако неупитно, али и да његове дуже комедије нису успевале, па да је зато чешће/највише писао једночинке (CVETKOVIĆ 1961: 329–333). Када се, рецимо, прочитају комедије у три чина *Кад нас прошлост изненади* или *Црна рука*, не можемо се сложити са тим закључком. Чешће је писао једночинке, у првом реду, због богатог и разноврсног програма свог позоришта. Осим тога и зато, јер је неупоредиво лакше и брже спремити представу од краће комедије (техничке и извођачке условности).

Посебно место припада овде изабраној и приређеној комедији *Штефица филмска звезда*, која театрализује феномен обожавања идола/звезда из јавног живота. Комедија својом оригиналношћу, односно необичном драмском причом, а посебно расплетом, призива из савременог читалачког искуства модерну и авангардну драму.

Радња се развија око женског лика, глумице Штефице. Цветковић је, треба на овом месту рећи, узео да комедиографски обради стварни лик Хрватице Штефице Видачић (1909–2002). Она је била најпре изабрана за мис Краљевине СХС 1926, а наредне године и за мис Европе. Била је у центру пажње фоторепортера, новинара, и других обожавалаца попут чувених филмских глумица. Након победа на конкурсима лепоте, постала је занимљива филмским продуцентима и редитељима. Прво је, те 1927. године, покушала у Холивуду, али није имала успеха. Потом је играла у немачким и чешким филмовима, али ни у њима није остварила запаженије улоге. Према сведочењу савременика, многи мушкарци су патили за њом, неки су извршили и самоубиство, многи се пропили.

Цветковић је овом комедијом сатирички у први план извукао две појаве савременог живота: (1) успон филмске индустрије, обожавање филмских глумаца, које је прелазило у хистерију, како од стране новинара тако и од стране публике, и (2) бесциљност живота савременика, који компензацију за различите своје неуспехе

налазе у опседнутошћу туђим животом, што је тад добило изопачене размере. И код српских реалиста с краја 19. и почетка 20. века, честе су теме и мотиви оговарања и непристојне љубопитљивости, што је последица бављења другим личностима, њиховим животима, али то је тада, у још стабилној патријархалној култури предратне Србије, ипак било контролисано. Цветковић овом комедијом хумористичко-сатирички прецизно означава те нагле промене, нове друштвене тенденције, које се све више удаљавају од традиционалог патријархалног морала.

Сада имамо посла са трагикомедијом. У хотелу су Штефица и бивши Министар, који се крију од јавности. Сазнавши да је ту филмска звезда, редом долазе Биоскопција, Репортер, Глумац и Перка аматерка, али и Жандар, који тражи лопова и верује да се крије са глумицом, и сваки лик нешто очекује од тог, за њега, судбоносног тренутка. Кад их Келнер обмане да је филмска звезда већ напустила хотел, неочекивано и ирационално, један по један обожавалац изврши самоубиство, осим Жандарма, јер је у међувремену остао без оружја. Штефица се појављује тек у расплету кад је из хотела/са позорнице изводи Министар. Претходно, само при крају 7. појаве, протури своју обнажену ногу кроз завесу, свесно манипулишући обожаваоцима.

Простор радње је подељен на два дела: испред и иза завесе. Цветковић се вешто поиграва сценографијом, јер у том случају простор скривене радње није „негде тамо”, „далеко”, већ ту, близу ликова и гледалаца, и самим тим активно и синхроно утиче на сценску радњу. Неочекиваност реакције ликова: очајање, емфаза, ирационалност, алогизам (приметна и у појединим очекивањима од Штефице) у расплету добија апсурдни лик какав смо навикли да гледамо/читамо код, рецимо, Јонеска. Поготово у светлу последње реплике комедије, када Келнер зове послужитеља и каже му, показујући на лешеве: „Почисти ово ђубре!” Ту се нагло спушта завеса, чиме се посебно провоцира реакција гледалаца (не може се рећи и читалаца, јер их Цветковић није имао у виду) оним што су видели, и што се завршава без икаквог додатног сценског појашњења.

Структурно, заплет је заснован на покушајима тих пет активних ликова да дођу до Штефице, која би могла да задовољи њихове тренутне жеље (снимање филма, брак, интервју, фотографисање, препорука за улогу), на супрот њима је лик (бившег) Министра који жели да се ослободи тих обожавалаца и да његов боравак у хотелу са Штефицом остане тајна за јавност. Келнеру је поверна улога посредника, активног помагача и манипулатора. Заснована на једној доминантној ситуацији, радња трагикомедије иде за тим да је осветли из различитих углова и да је фабуларно потпуно исцрпи. Иако је експозиција реалистички стилизована, заводећи читаоца да ће гледати једну од типичних реалистичких сатира на представнике власти, који се скривају са љубавницама по хотелима, Цветковић у кратким потезима, у пар реплика, изневерава то очекивање. Да ће се пратити необична радња, јасно је већ након појаве новинског репортера. Одатле се нижу мале ситуације, које се апсурдношћу удаљавају од реалистичке слике света. На делу је иновативно укрштање два, у Бергсоновом одређењу, честа комичка поступка: грудве снега (2004: 70–72) и лутке на концу (69–70). Гомилање и увећавање апсурдних жеља огољава личности/карактере, који делају као марионете, чиме се, што је за комику од пресудне важности,

обезбеђује емоционално удаљавање гледалаца/читалаца од сценског тока, односно отежава се саживљавање са ликовима и њиховим патњама. У томе се такође препознаје сродност са драмом апсурда у којој немамо посла са традиционално конципираним карактерима.

Премијерно је изведена у његовом позоришту 19. 9. 1927. Позоришни програм, од 19. септембра 1927. године био је следећи: *Штефица филмска звезда*, *Отело*, комедија из глумачког живота, *Јуриш на удовицу*, комедија, соло и дуо сцене: *Лекина правила*, *Удовац и удовица*, *Газда и кирајџија*, *Редуцирани муж*, песма *Слабо, богами* и *Бранин рапорт* (ANONIM. а 1927: 7).

У својим рукописима (оригинали, преводи, драматизације, прераде), који су били намењени искључиво позорници, односно глумцима, он је увек у заглављу, испод наслова, потписивао аутора (себе или писца оригинала). Тај манир је задржао и на плакатима представа. Има неких сачуваних плаката где се не наводи име аутора, или због штампарског пропуста или због (тада) општепознатости изворног дела. (У програму је било и доста немачких и француских водвиља, такође и пољских, чешких, мађарских комедија.) У случају овде изабране трагикомедије, једночинке, *Штефица филмска звезда*, имамо исти идентификациони податак: „написао Брана”.

Рукопис трагикомедије има 9 страница и као додатак 2 странице „сценаријума”, а на посебном листу забележен је списак реквизита. Трагикомедија је писана на хартији на квадратиће формата А4, плавим пенкалом, читким писаним словима. На првој страници рукописа, где је дат списак лица, Цветковић је увек наводио и глумачку поделу, а такође је и на корице рукописа лепо исечак са плаката, који је био мањег формата, поготово онај, који је доносио засебне податке о свакој представи. Испод списка лица, глумачке поделе¹⁰, увек је давао и нацрт сцене/сценографску конструкцију (цртежи простора, распореда предмета, суфлерског места), а у додатку, на првом следећем листу, после драмског текста, наводио је списак реквизита. Била је то, једноставније речено, његова књига режије, са свим потребним подацима за представу. Такав је случај и са овим текстом, осим што нема других библиографских података, изузев године праизведбе. Неретко се, што је и овде случај, разликовало жанровско одређење комедије у рукопису од оног на плакату. Некад је то последица и ауторове свесне промене, а некад и техничких могућности (одређен простор није дозвољавао опширнији текст). Следећа разлика између прве странице и паката је у подели улога. Првобитна подела разликовала би се на каснијим репризама, и то код споредних улога, зависно од ангажовања других глумаца¹¹. У *Штефици* је било промена само у улогама Репортера, Перке и Пикола. Насловну улогу увек је тумачила млада, лепа и веома добра глумица Народног позоришта Лилика Лили Јовановић (1901–1968). Осим ње, као гост, у улози Перке наступила је и даровита комичарка Народног позоришта Софија Харитонових (1882–1973).

Већина његових комедија, такође и ова, имала је и тзв. сценаријум, како га је он жанровски класификовао. Реч је о одломку састављеном од кључних реплика, којима се резимира радња. Коришћен је као подсетник глумцима током припреме и

10 Неретко је себи додељивао упечатљиве, готово увек главне улоге. У *Штефици*, играо је Келнера.

11 Иако је имао неколико сталних чланова свог позоришта, често је ангажовао и глумце Народног позоришта. Код њега су често гостовали: Богобој Руцовић, Чича Илија Станојевић и чувена Жанка Стокић.

играња представе, а био је погодан и за „скраћено”, извођење.

Рукописе својих драмских текстова, без обзира да ли су оригинали или преводи, прераде, драматизације, увек је датирао. Некад су ти подаци непотпуни, само година, а некад су исцрпни (дан, месец, година и временски период писања и завршетка), а није ретко да је на последњој страници наводио када је и где је први пут игран текст (сала хотела), као и поједине репризе. У случају каснијих редакција рукописа, обично би ставио само годину настанка. То је случај и са *Штефицом*. Овде није написао када је настала ова редакција, већ само година изворне редакције (1927). Забуну ствара, о чему сам у коментару писао, тај модел фотоапарата из 1935. године, јер није накнадно уписан, већ испрва, што јасно указује на ближе време настанка ове редакције. Наравно, може се, с малом вероватноћом, узети у обзир и евентуално поигравање футуристичким мотивима. С обзиром на то да је своје позориште затворио почетком новембра 1929. године, да касније није наступао, изузев у пар наврата пригодним путем (једном и због снимања грамофонских плоча, тј. свог позоришног програма), није јасно који је био повод настанка ове, испоставља се, коначне и једине сачуване редакције. Могуће је да је настала за потребе неког путујућег позоришта у другој половини тридестих година. Можемо само нагађати о разлозима накнадних исправки. Према подацима из Цветковићевог „Програма позоришта” (CVETKOVIĆ ĉ 1929: 67), представа је играна само те јесени 1927. године, и до новембра изведена је 14 пута, што је сврстава у ред извођенијих.

Основни текст свих комедија и драма писао је, како би и требало, дворедно: у првом реду, на средини име лика, а у новом реду реплика; исто је и са секундарним текстом/дидаскалијама, такође издвојеним у нови ред, изван заграде. Дидаскалије унутар реплике стављао је у заграде. Оне које се тичу неме радње/сценског кретања, радње уопште, стављане су у заграду и писане поред имена лика, на средини странице, као и у случају репличког текста. То је промењено у овде приређеном тексту. – Име је припојено дидаскалијском тексту и стављено у нови ред. Такође, морало се одустати од наведеног начина писања основног/репличког текста, због уштеде простора.

Рукопис трагикомедије *Штефица филмска звезда* не може се узети као чистопис (чист препис коначне редакције, без измена). У овој редакцији, првобитне измене током преписа/стварања последњег/коначног облика писао је плавим пенкалом, а млађе/новије варијанте забележио је графитном оловком. Тако се и посредством употребе/коришћене писаљке јасно разлучују нивои стварања/дораде текста (старије и млађе измене и допуне). Присутне су промене делова реплика, њихових лексема и синтагми. Цветковић је имао обичај да поједине делове реченица/реплика мења тако што би најпре детаљно прецртао претходни облик, а онда би искројио парче хартије и на њему написао коначну варијанту и брижљиво залепио тај комадић на месту напуштене варијанте. Такав је случај на почетку треће појаве кад Репортер набраја имена тада веома популарних филмских глумица. И тзв. штриховања, драматуршко-редитељска скраћивања такође се морају узимати у обзир приликом критичког избора коначне редакције. Будући да текст није штампан, једина његова ауторизација била је та сценска/позоришна. Преправке је вршио плавим пенкалом, допуне графитном оловком, а за штриховања и наглашавања делова тек-

ста, користио је зелену графитну оловку. Само је једну допуну забележио зеленом графитном оловком, на почетку последње 8. појаве, као додаток дидаскалији (означавање тренутка сценског кретања). Поједине делове реплика прецртавао је више пута, те их остављао у многим случајевима нечитљивим. Цветковић је нарочито једно место у првој појави (разговор Келнера и Министра) овлаш једном линијом прецртао, скратио, тако што је повукао косу линију, тј. коректорски знак изостављања/избацивања, да би сажео и убрзао радњу, што сам прокоментарисао у фусноти. Поједине дидаскалије је подвукао такође зеленом бојицом, желећи да тиме нагласи та сценска збивања, кретања.

Што се тиче правописа, код Цветковића нема значајнијих одступања. Правописне одлике текста у складу су са ранијом нормом, која се битније разликовала од данашње у гласовним променама (једначење сугласника по звучности) и у писању прилога (нпр. *од како*) и зависних реченица, што се запажа у овом рукопису. У тим случајевима правопис текста усаглашен је са владајућом нормом. Правилно је обележавао вокатив, користио апостроф на местима испуштених вокала, одвојено је писао речце: *не* и *да ли*. Паузу у говору ликова обележавао је трима тачкама, али нагли прекид говора (упадица) обележавао је цртом, што сам задржао, као стилску карактеристику.

Своје приређивачко-критичке коментаре и објашњења дао сам у фуснотама испод основног текста трагикомедије, ради једноставнијег читалачког праћења. Интервенције, тачније пређашње варијанте, ставио сам у угласту заграду [], а свој текст у курзив. Коначна, последња варијанта речи, синтагме у основном тексту стављена је у угласту заграду, а у фусноти описан је положај нове/дописане речи, при чему је претходна варијанта стављена такође у угласту заграду.

ШТЕФИЦА, ФИЛМСКА ЗВЕЗДА

Филмска сцена, пуна мена – четри лица усмрћена¹²

ЛИЦА:

ГОСПОДИН МИНИСТАР

ШТЕФИЦА

КЕЛНЕР

БИОСКОПЦИЈА

РЕПОРТЕР

ПАТАШОН, глумац

ЖАНДРАМ

ПЕРКА, аматерка¹³

ПИКОЛО

Догађа се у једном хотелу.

---

12 Поднаслов са плаката узет је као коначна варијанта жанровског одређења. У рукопису, поднаслов гласи: Један филм који говори, силно трепери и трагично завршује. Није прецртан.

13 У рукопису на првом месту је идентификација, па лично име лика: Аматерка Перка. На плакату представе је обрнуто, и то је уважено као коначна варијанта.

Предсобље једног хотела, лепо удешено: стубови са цвећем, плетене столице – ба-штенске. У дну врата са завесама, улаз у засебно одељење. Лево и десно врата. Лу-стер упаљен. Време – после поноћи.

I ПОЈАВА

Позорница је празна. Иза завесе на средњим вратима чује се куцкање чаши и Штефицин смеј, па онда звоно електрично. Келнер уђе на десна врата са кофицом за хлађење вина – флаша црна у кофи. Келнер је у фраку или смокингу. Приђе завеси на средњим вратима, клања се и пита.

КЕЛНЕР: Молим, господине министре?

МИНИСТАР, *иза завесе, на средини, мало љутито одговора*: Па јесам ли вам казао да ме не зовете –

КЕЛНЕР: Пардон, господине министре, заборавио сам –

МИНИСТАР, *као горе*: Заборавио?! – Не смете да заборавите!

КЕЛНЕР, *вадећи флашу*: Жели ли господин мин... да ја отворим?

МИНИСТАР: Дајте овамо! – Оставите ту! Кад ми устробате, звонићу.

КЕЛНЕР, *уносећи кофицу унутра*: Разумем, господине мин... (*Поправља се.*) Минералне воде, треба ли?

МИНИСТАР: Не.

Келнер излази.

МИНИСТАР, *изнутра*: Чујеш?

КЕЛНЕР: Молим, господине министре?

МИНИСТАР, *љутито изиђе са средине; мало је загрејан од пића*: Хоћете ли једном упамтити да ме тако не зовете? Сад нисам више то! Сад сам бивши! Разумете ли?

КЕЛНЕР: Разумем.

[]¹⁴

МИНИСТАР: И још нешто. Ви свакако познајете ову даму?

КЕЛНЕР: Како не бих знао Штефицу?

МИНИСТАР, *поправља га*: Госпођицу Штефицу.

КЕЛНЕР: Да. Госпођицу Штефицу... Слушао сам о њој...

МИНИСТАР: И многи су други такође слушали и чули да је данас допутовала. Сва-

---

14 Цветковић је на овом месту преицртао две реплике, које појашњавају статус Министра; извесно због тога да би касније добио на комичком учинку приликом нових и другачијих ословљавања од стране Келнера: [МИНИСТАР: Обичан гост. Рецимо секретар! Разумете ли? / КЕЛНЕР: Разумем, господине мин – (Поправи се.) секретаре!]

како да ће желети да је виде и говоре са њом...

КЕЛНЕР: То [се разуме.]¹⁵

МИНИСТАР: Али у том случају ви знате шта ћете радити?

КЕЛНЕР: Већ сам урадио.

МИНИСТАР: Шта сте урадили?

КЕЛНЕР: Па, саслушао сам све, који желе да виде ту нову филмску звезду, која, истинна, још не светли, али...

МИНИСТАР: Па ко је то питао за њу?

КЕЛНЕР: Један сопственик домаћег филма, један репортер, једна [аматерка]¹⁶, која [скупља фотографије]¹⁷, један глумац и један жандарм...

МИНИСТАР: Шта? Зар толико? Па шта би хтели?

КЕЛНЕР: Хоће да је виде и говоре са њом.

МИНИСТАР: А ви сте их свакако испратили?

КЕЛНЕР: Нисам могао, господине мин... секретаре!

МИНИСТАР: Па зар сад посете? Знају ли они које је доба ноћи?

КЕЛНЕР: Знају. А знају и да се звезде ноћу виде.

МИНИСТАР: Какве звезде?!

КЕЛНЕР: И небеске и земаљске, а нарочито филмске.

МИНИСТАР: Е, ову звезду неће видети! – Јесте ли разумели?

КЕЛНЕР: Разумео сам ја, али они неће то да разуму!

МИНИСТАР, *бесно*: Па где је та руља?

КЕЛНЕР: Ту су некуд – чекају...

МИНИСТАР: Па кажите им нека дођу сутра!

КЕЛНЕР: Казао сам им.

МИНИСТАР: Па?

КЕЛНЕР: Па они кажу да морају још ноћас да говоре са њом!

МИНИСТАР: Онда зовите портира, нек их избаци!

КЕЛНЕР: Мало је један портир.

МИНИСТАР: Зовите сву послугу!

КЕЛНЕР: Начиниће се скандал...

МИНИСТАР: Па и ово је скандал да сам опседнут као у рату!... Ви морате нешто измислити, да их уклоните...

КЕЛНЕР: Измислио сам ја –

МИНИСТАР: Шта?

КЕЛНЕР: Да јавите полицији да пош'ље десетак жандарма...

---

15 *Дописано плавим пенкалом у продужетку поред прецртане синтагме* [је сигурно].

16 *Дописано графитном оловком изнад прецртаног облика* [списатељка].

17 *Дописано графитном оловком изнад прецртане синтагме* [саставља филмове].

МИНИСТАР: А, то никако! Нећу да се зна да сам овде...

КЕЛНЕР: Тако је. И не треба да се зна...

МИНИСТАР: Него, знате л' шта? Удесићете да ја некако непримећен одем одавде са госпођицом. Ако то изведете, као што треба, нећу вас заборавити...

Оде средином кроз завесе.

КЕЛНЕР: Покушаћу, господине ми – митрополите!

Прилази до завеса.

II ПОЈАВА

Келнер, на Биоскопција

КЕЛНЕР, *звирнуо мало кроз завесе*: Јао, јао, јао! – Ногице!... Ногице!... Ногице!... Две ногице и обадве чак на столу!... Због тих ногу изгубићу главу!

Звоно иза завесе.

КЕЛНЕР, *притрчи завесама и мало их одишкрине*: Молим?

Министар нешто мрмља.

КЕЛНЕР: Не брините! Све ће бити! (*Ступа напред.*) Комбинезон, комбинезон... сла-
дак – кратак... Јао!... Облесавићу!

Пође да изиђе на десна врата, ал' се судари са Биоскопцијом.

БИОСКОПЦИЈА, *улети на десна врата и судара се са келнером*: Не могу више да чекам! – Где је?

КЕЛНЕР, *задржава га*: Стан'те! Куда ћете?

БИОСКОПЦИЈА: Морам још ноћас да се погодим са њом, за један мали филм, сто метара...

КЕЛНЕР: [Ни сто сантиметара не прилазите!]¹⁸

БИОСКОПЦИЈА: Али ту је и мој и њен добитак. Зарадићемо хиљаде! Чак, штавише, ја сам готов и на другу ствар...

КЕЛНЕР: Коју ствар?

БИОСКОПЦИЈА: Имам три жене...

КЕЛНЕР: Да нисте Турчин?

БИОСКОПЦИЈА: Нисам! – Али имам три жене; са две сам се развео, а са трећом не живим. Сад би' се женио по четврти пут, са овом звездом! – Зато ме пустите к њој! Ја лудујем за њом...

КЕЛНЕР, *гурајући га на десна врата*: Лудујте, али тамо напољу! [Јер овде већ и ја лудујем...]¹⁹

Изгура га.

---

18 *Дописано плавим пенкалом у продужетку након прецртане реченице [Ни корака овамо!].*

19 *Дописано плавим пенкалом у продужетку поред прецртане реченице [Овамо не].*

III ПОЈАВА

Исти, Репортер

РЕПОРТЕР, *упадне слева, Келнеру*: Па је ли ти, лажовчино! Докле ћу да чекам? – Одмах ме пријави! Ја сам о њој написао већ цео чланак. Назвао сам је и Пола Негри²⁰ и Мери Пикфорд²¹ и Норма Талманџ²² и]²³ Глорија Свансон²⁴ и Лија де Пути²⁵, али ми је потребно још нешто. Хоћу да ми она лично каже шта употребљава за зубе. „Одол” или „Кушаковића каладонт”?

КЕЛНЕР: Па то није важно...

РЕПОРТЕР: Још како је важно. На то чекају у штампарији... Још само то фали, па да се лист штампа...

КЕЛНЕР: Па шта вам ја могу?

РЕПОРТЕР: Пустите ме к њој. Јер иначе губим место!... Све зависи од [тог]²⁶ питања: „Одол” или „Кушаковић”?

КЕЛНЕР: Па метните и „Одол” и „Кушаковића”.

IV ПОЈАВА

Исти, Глумац

ГЛУМАЦ, *уђе здесна, ужасно мршав, Келнеру*: Пардон!

КЕЛНЕР: И овај!...

ГЛУМАЦ: Зашто ме не јавите њој?! Реците јој само: Паташон! Иначе, Ташко Патковић, филмски глумац. Сетиће се она мене. Јер, кад је она била цвећарка, ја сам био трговачки помоћник до радње њенога газде. Ја сам онда нешто вредио, а она ништа; сад сам ја ништа, а она нешто...

РЕПОРТЕР: Ама то нема никакве везе!...

ГЛУМАЦ: Има! – Јер и ја сам се посветио филму! Видите да сам фотоген, али још

---

20 Пола Негри (1897–1987), популарна америчка филмска глумица пољског порекла. Право име: Барбара Аполонија Халупцова.

21 Мери Пикфорд (1892–1979), америчко-канадска филмска глумица, и продуцент. Највеће улоге остварила у неком филму. Једна од најпопуларнијих глумица у Америци и Европи.

22 Норма Талманџ (1894–1957), америчка филмска глумица и продуцент. На врхунцу славе била је двадесетих година 20. века.

23 Искројено и залепљено парче папира на коме је написан овај део реченице, преко детаљно прецртане претходне варијанте.

24 Глорија Свансон (1899–1983), америчка филмска глумица. Једна од водећих глумица у времену немог филма.

25 Лија де Пути (1897–1931), мађарска позоришна и филмска глумица. Једна од најпопуларнијих глумица немог филма, уочи појаве звучног филма.

26 Дописано преко првобитне варијанте [та два].

није израђен филм Суворинових²⁷ гладница, где би' ја играо главну улогу.
Јер ја гладујем већ годину дана...

КЕЛНЕР: Е, па онда шта тражите? – Хлеб вам није потребан...

ГЛУМАЦ: Али ја не гладујем што хоћу, него што морам...

V ПОЈАВА

Исти, Жандарм

ЖАНДРАМ, *уђе слева, Келнеру*: У име закона, последњи пут ти кажем да тога тамо –

КЕЛНЕР: Али, браћо, људи, другови! Шта хоћете од мене? Штефица је –

ЖАНДРАМ: Не питам те за Штефицу, него за њенога пратиоца, брицу Сапунџића,
кога тражи полиција...

КЕЛНЕР: То те је неко насапунио! Нема овде никакав брица! Није ни потребан, ми
се сви сами бријемо!

ЖАНДРАМ: Батали ти то! Видео сам ја њега кад се овде ушуњао заједно са њом...
Неће ми више умаћи!... Је ли овамо? (*Пође завеси.*)

КЕЛНЕР, *задржи га*: Не! Не шали се главом!... Кад би знао ко је тамо...

VI ПОЈАВА

Исти, Перка

*Перка упадне здесна, носи ручни фотографски апарат и једну повећу флашу
на којој је апотекарски знак отрова. Јакно викне.*

ПЕРКА: Видите ли мој ноћни фотографски апарат? – „Кодак”, модел: године 1935²⁸.
Снима ноћу, при месечини и у потпуној помрчини! – Отворите завесу да
снимим нову звезду!

КЕЛНЕР: Али, то није могуће! Јер та звезда –

ПЕРКА, *прекине му реч*:

27 *Алексеј Суворин (1862–193?), имењак и син познатог руског новинара, издавача, писца и дисидента; филозоф по образовању, био је уредник руског листа Новое время (1886–1904); бавио се алтернативном медицином. Након бољшевичке револуције, 1920. године пребегао у Краљевину СХС. У Загребу 1923. године објавио књигу Моја метода лечења гладовањем (Београд 1928²), која се разликовала од, до тада, сличних метода, посебним начином суздржавања од хране, одређеним трајањем, и узимањем одговарајућих намирница након тог периода. Држао предавања, због чега је долазио у сукоб са лекарима; био и на суду. Касније прешао у Француску, у којој је извршио знатан утицај на њихове лекаре, који су усвојили његову методу гладовања у медицинске сврхе. На овом месту Цветковић се посрдно односи према тој методи лечења кад користи синтагму: „Суворинове гладнице”.*

28 *Овај део реплике, који се тиче године модела фотоапарата, није мењан. Испред, мало изнад, дописана је реч: године. У наставку је била реченица која је преицтана до нечтиљивости, препознаје се: год... отворите завесу да ухватим снимак. На основу тога, закључује се да је реч о препису, који је настао или 1935. године или вероватније годину касније.*

Јер та звезда филмског неба
Мени треба!
Звезде снимам
И већ имам
Многе жене
Из арене и са сцене –
Наге, као одевене,
Све су оне већ код мене.
Али, али, али, али,
Још ми само она фали!
Ако сад њу не ухватим,
Ја ћу грдно да се патим
И – свашта ће бити затим!...

КЕЛНЕР, *бришући зној*: Немам када да се млатим! – Кратко и јасно, кажем вам: Ште-
фица је –

VII ПОЈАВА

Исти, Биоскопција, на Штефицина нога

БИОСКОПЦИЈА, упадне слева, дрекне: Ах!

Сви се пригушено тргну и растуре.

БИОСКОПЦИЈА, *очајно*: Она неће бити моја!... Она је ту са другим!... (*Пође завеси.*)

КЕЛНЕР, *заустави га*: Стан'те!

Сви у исто време.

РЕПОРТЕР: Избаците га напоље!

ПЕРКА: Шта хоће тај?!

ГЛУМАЦ: Умрећу гладан!

ЖАНДАРМ: У име закона, мир!

БИОСКОПЦИЈА, *са јуначким патосом*: Нека ме нико не дотиче, коме је живот мио!

(Раскопча прслук.) Ево мојих груди! Удрите ме ножем у срце, али ме не го-
ните од њених врата!

КЕЛНЕР: Али, забога, не дерите се толико!

БИОСКОПЦИЈА: Нећете ме уплашити, пријатељу! Ја сам решен да умрем ако она
не буде моја!

КЕЛНЕР: Умрите, ал' без ларме!...

БИОСКОПЦИЈА: Али пре но што умрем, морам је видети још једном!

ГЛУМАЦ: И ја!

РЕПОРТЕР: И ја!

ПЕРКА: И ја! – Јер, видите ли ову флашу? То је цијанкали²⁹ ако нисте знали! Отрова-
ћу се ако је не фотографирам још ноћас!...

ЖАНДРАМ, *вадећи тесак*: Пробошћу се ако ми умакне брица!

КЕЛНЕР, *очајно се обраћа свима*: Али, забога, чујте ме! – Шта вреди да вас пустим
унутра кад...

ПЕРКА: Кад? (*Сви заједно дрекну.*)

РЕПОРТЕР: Шта: „кад“?

ГЛУМАЦ: Како?

ЖАНДРАМ: Зашто?

КЕЛНЕР: Кад Штефица више није ту –

ПЕРКА: Шта-а-а?! (*Сви готово у исто време.*)

ГЛУМАЦ: А-а!?

РЕПОРТЕР: Није ту?!

ЖАНДРАМ: А брица!?

КЕЛНЕР: Отпутовала је пре двадесет минута! –

РЕПОРТЕР: А „Одол“? А „Кушаковић“?... Лист. – Штампарија. – Мој положај! Не
могу то преживети! (*Зграби Жандаров нож и прободете се; пада мртав.*) О-д-
о-л...

ГЛУМАЦ: Зар да умрем од глади!? Не! – Боље овако –

Истргне Жандармов револвер и убије се.

ПЕРКА, *пренеражена*: Смрт или – лудило?

Сруши се у столицу и лудачки укочено гледа испред себе.

БИОСКОПЦИЈА, *очајан*: О-о-о-! Отишла и однела ми живот!... Ту ћу умрети, где
сам чекао да је видим, да видим њено једно парченце – врх од њене ножице...

*Штефица протури кроз завесу своју ногу и кокетно креће њом. Разуме се,
мора иза завесе стати на сто да би нога била високо.*

БИОСКОПЦИЈА, *кад види ногу*: Ах! – Сад могу умрети!

Извади нож из Репортерових груди и прободете се, сруши и умре.

ЖАНДРАМ: Па то значи да је и брица ту? – Излази, битанго!

КЕЛНЕР, *брзо му запушава уста шаком*: Пази шта говориш!

ЖАНДРАМ, *бесно*: Пустите ме ил' ћу те –

КЕЛНЕР, *вукући Жандарма напред*: Унутра је министар...

ЖАНДРАМ: Министар?!

У исто време.

МИНИСТАР, *изнутра виче*: Келнер!

КЕЛНЕР: Молим, господине министре?

²⁹ Убитачан отров: цијанид.

Појури према завеси.

МИНИСТАР, *изнутра*: Јесте ли већ једном разјурили ту руљу?

ЖАНДРАМ, *кад чује Министров глас, запрепасти се*: Министар! А ја му рекао да је битанга!

КЕЛНЕР, *ушепртљи се шта да ради и у забуни виче*: Одмах, одмах, господине министре!

Сети се, и чаршавима са столова покрије мртве.

ЖАНДРАМ: Убићу се!

Хоће да узме револвер из футроле и види да га нема.

КЕЛНЕР, *пошто их је покрио*: Пут је слободан, господине министре!

Жандарм, кад није нашао револвер, хвата руком да извуче тесак, ал' и њега нема; понавља то, док не наиђе Министар, а онда у забуни укрути се и салутира и тако остаје до краја.

VIII ПОЈАВА

Исти, Министар, Штефица

МИНИСТАР, *излазећи, даје руку Штефици*: Хајд'мо, душице!

Штефица га узима под руку и са њим пређе преко бине и изиђу на десна врата. [Кад прође]³⁰, Перка, која је досад једнако укочено као луда гледала напред, сад је разрогаченим очима пратила појаву и одлазак Министра и Штефице, и кад они оду, тихо пита Келнера.

ПЕРКА: Која је та?

КЕЛНЕР, *багателно*: Штефица.

ПЕРКА, *скочи*: Ах! Она! (Зграби флашу и испија је – и јукне.) Ах!

Па се стропошта и умре.

КЕЛНЕР, *виче на лева врата*: Пиколо!

ПИКОЛО, *уђе слева*: Молим?

КЕЛНЕР: Почисти ово ђубре!

Пиколо хвата Перку за ноге.

ЗАВЕСА

30 *Дописано, са леве стране, укусо, зеленом бојицом. Синтагму сам ставио на почетак текста даскалије.*

- ANONIM. a. 1927: ANONIM. a. „Pozorište Brana: Večeras nov program”. *Vreme*, 19. 9. 1927: 7. [orig.] Аноним. а, Позориште Брана: Вечерас нов програм. *Време*, 19. 9. 1927: 7.
- ANONIM. b. 1928: ANONIM. b. „Brana kod 'Slavije'. Jedan neobičan rekord: Upravnik pozorišta i glumac koji se za dve godine maskirao i oblačio pet hiljada šest stotina puta”. *Politika* 17. 12. 1928: 6. [orig.] Аноним. б, „Брана код 'Славије'. Један необичан рекорд: Управник позоришта и глумац који се за две године маскирао и облачио пет хиљада шест стотина пута”. *Политика* 17. децембар 1928: Београд.
- BERGSON 2004: BERGSON, Anri. *O smehu*. Prev. Srećko Džamonja. Novi Sad: Vega media, 2004.
- CVETKOVIĆ a 1917: CVETKOVIĆ a. *Vojna knjižica*. Rukopisna zaostavština Brane Cvetkovića. Beograd: Muzej pozorišne umetnosti Srbije, sig. / Dokumenta, 1917. [orig.] Цветковић, Брана. *Војна књижица*, Рукописна заоставштина Бране Цветковића, Београд: Музеј позоришне уметности Србије, сиг. / Документа, 1917.
- CVETKOVIĆ b: *Zapis o stanarima*. Rukopisna zaostavština Brane Cvetkovića. Beograd: Muzej pozorišne umetnosti Srbije, sig. / Razno 6, god.? [orig.] Цветковић, Брана. *Занис о станарима*. Рукописна заоставштина Бране Цветковића, Београд: Музеј позоришне уметности Србије, сиг. / Разно 6, год.?
- CVETKOVIĆ c: *Zapisi o glumačkoj umetnosti*, Rukopisna zaostavština Brane Cvetkovića. Beograd: Muzej pozorišne umetnosti Srbije, sig. / Razbo, dokumenta 6, god. ? [orig.] *Zaniscu o glumачкој уметности*, Рукописна заоставштина Бране Цветковића. Београд: Музеј позоришне уметности Србије, сиг. / Разно, документа 6, год.?
- CVETKOVIĆ č 1929. CVETKOVIĆ, Brana. *Programi pozorišta 1926–1929*. Rukopisna zaostavština Brane Cvetkovića. Beograd: Muzej pozorišne umetnosti Srbije, sig./, Razno 4, 1929. [orig.] Цветковић, Брана. *Програми позоришта 1926–1929*. Рукописна заоставштина Бране Цветковића, Београд: Музеј позоришне уметности Србије, сиг. / Разно 4, 1929.
- CVETKOVIĆ 1961: CVETKOVIĆ V. Sava. „Brana – tvorac vedrog i satiričnog pozorišta u nas”. *Zbornik priloga istoriji jugoslovenskih pozorišta*. Ur. Luka Dotlić. Novi Sad: Srpsko narodno pozorište, 1961. [orig.] Цветковић, В. Сава. „Брана – творац ведрога и сатиричног позоришта у нас”. *Зборник прилога историји југословенских позоришта*. Ур. Лука Дотлић. Нови Сад: Српско народно позориште: 1961.
- ĐURIĆ-ZAMOLO 1988: ĐURIĆ-ZAMOLO, Divna. *Hoteli i kafane XIX veka u Beogradu*. Beograd: Muzej grada Beograda, 1988. [orig.] Ђурић-Замоло, Дивна, *Хотели и кафане XIX века у Београду*. Београд: Музеј града Београда, 1988.
- JOVANOVIĆ 1972: JOVANOVIĆ, P. Živorad. „Cvetković, Branislav K.” *Leksikon pisaca Jugoslavije*. I, A–Dž. Novi Sad: Matica srpska, 1972.
- JOVANOVIĆ-STOIMIROVIĆ 1998: JOVANOVIĆ-STOIMIROVIĆ, Milan. *Portreti prema živim modelima*. Novi Sad: Matica srpska, 1998. [orig.] Јовановић-Стоимировић, Милан, *Портрети према живим моделима*, Нови Сад: Матица српска 1998.
- JOVANOVIĆ 2013: JOVANOVIĆ V. Raško. „Branislav Brana Cvetković”. *Leksikon drame i pozorišta*. Beograd: Prosveta, 2013. [orig.] Јовановић В. Рашко, „Бранислав Брана Цветковић”, *Лексикон драме и позоришта*, Београд: Просвета 2013.
- JOVIĆ 2001: JOVIĆ, A. Nebojša. „Glumac, slikar, scenograf: Branislav Brana Cvetković (1875–1942)”. *Razvitak*, br. 205–206. Zaječar: 2001. [orig.] Јовић, А. Небојша. „Глумац, сликар, сценограф: Бранислав Брана Цветковић (1875–1942)”. *Развитац*, бр. 205–206: Зajeчар, 2001.
- ODAVIĆ 1992. ODAVIĆ, Mirjana. *Brana Cvetković (1875–1942)*. Beograd: Muzej pozorišne

- umetnosti Srbije, 1992. [orig.] Одавић, Мирјана. *Брана Цветковић (1875–1942)*. Београд: Музеј позоришне уметности Србије, 1992.
- ROŠULJ 2017: ROŠULJ, Žarko. *Leksikon srpske šaljive periodike (1830–1918)*. Novi Sad: Beograd: Matica srpska : Institut za književnost i umetnost, 2017. [orig.] Рошуљ, Жарко. *Лексикон српске шаљиве периодике (1830–1918)*. Нови Сад, Београд: Матица српска : Институт за књижевност и уметност, 2017.
- STOJANOVIĆ 1973: STOJANOVIĆ, Milenko. „Bрана Svetković”. *Likovi starog Požarevca*. Požarevac: „Bраничево” 1973. [orig.] Стојановић, Миленко. „Брана Цветковић”. *Ликови старог Пожареваца*. Пожаревац: „Браничево”, 1973.
- STOJKOVIĆ 2016: STOJKOVIĆ, Borivoje. *Istorija srpskog pozorišta od srednjeg veka do modernog doba III*. Beograd: Muzej pozorišne umetnosti Srbije, 2016. [orig.] Стојковић, Боривоје. *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба III*. Београд: Музеј позоришне уметности Србије, 2016.
- VINAVER 2015: VINAVER, Stanislav. „Bрана orfeumdžija”, *Bog i čovek na pozornici*. Dela, knj. 11. Prir. Gojko Tešić. Beograd: Službeni glasnik, 2015. [orig.] Винавер, Станислав. „Брана Орфеумџија”, *Бог и човек на позорници*. Дела (прир. Гојко Тешић), књ. 11. Београд: Службени гласник, 2015.

Извори

- CVETKOVIĆ Ć 1927: Cvetković, Brana. *Štefica filmska zvezda*, Rukopisna zaostavština Brane Cvetkovića. Beograd: Muzej pozorišne umetnosti Srbije, sig. P5423, 1927. [orig.] *Штефица филмска звезда*, Рукописна заоставштина Бране Цветковића, Београд: Музеј позоришне уметности Србије, сиг. P5423, 1927.
- DERETIĆ, Jovan. *Istorija srpske književnosti*. Beograd: Prosveta, 2002. [orig.] Деретић, Јован. *Историја српске књижевности*. Београд: просвета, 2002.
- DIMIĆ, N. Velimir. „Izgubili smo Branu Cvetkovića”. *Srpski narod*, 12. 12. 1942: 12. [orig.] Димић, Н. Велимир. „Изгубили смо Брану Цветковића”. *Српски народ*, 12. 12. 1942: 12
- GEC, Jovan. „Branislav Cvetković – Brana”. *Srpska scena*, 1. 12. 1942: 7 [orig.] Геџ, Јован. „Бранислав Цветковић – Брана”. *Српска сцена*, 7. 12. 1942: 7.
- IVANIĆ, Dušan. *Osnovi tekstologije*. Beograd: Narodna knjiga, 2001. [orig.] Иванић, Душан. *Основи текстологије*. Београд: Народна књига, 2001.
- JAKOVLJEVIĆ, Milica (Mir-Jam). „Pozorište smeha i sevdaha: Brana i njegova 12. Katica”. *Balkan*, 27. 11. 1927: 1–2. [orig.] Јаковљевић, Милица (Мир-Јам). „Позориште смеха и севаха: Брана и његова 12. Катица”. *Балкан*, 27. 11. 1927: 1–2.
- KONSTATINOVIC, Branka. „Bрана Svetković – svestrani talenat”. *Novo vreme*, 16–17. 4. 1944: 6. [orig.] Константиновић, Бранка. „Брана Цветковић – свестрани таленат”. *Ново време*, 16–17. 4. 1944: 6.
- PALAVESTRA, Predrag. *Istorija moderne srpske književnosti*. Beograd: Službeni glasnik, 2013. [orig.] Палавестра, Предраг. *Историја модерне српске књижевности*. Службени гласник: Београд 2013.
- SKERLIĆ, Jovan. *Istorija nove srpske književnosti*. Beograd: Prosveta, 1967. [orig.] Скерлић, Јован. *Историја нове српске књижевности*. Београд: Просвета, 1967.
- ŽIVOTIĆ, Dušan. *Moje uspomene*. Beograd : Novi Sad: Muzej pozorišne umetnosti Srbije : Pozorišni muzej Vojvodine, 1992. [orig.] Животић, Душан. *Моје успомене*. Београд : Нови Сад: Музеј позоришне уметности Србије : Позоришни музеј Војводине, 1992.
- ŽIVULOVIĆ, Žika. „Sto godina od Braninog 'Orfeuma': Čovek koji je zasmjavao celu Srbiju”. *Politika*, 13. 11. 1999: 28. [orig.] Живуловић, Жика. „Сто година од Браниног 'Орфеума':

Човек који је засмејавао целу Србију”. *Политика*, 13. 11. 1999: 28.

Aleksandar S. Pejčić

MANUSCRIPT OF KOMEDY *STEFICA MOVIE STAR*

The work has been prepared and critically commented on the manuscript of one-act / comedy *Stefica is the film star* of Brana Cvetkovic. His biography and bibliography have been supplemented with new knowledges. The history of the manuscript is pointed out and the work of Brana's theater is described. The poetic features of his comedy were singled out and the comedy was briefly analyzed, with an emphasis on aspects of modernity.

Key words: Brana Cvetkovic, Brana's theater, comedy, one-act, modern drama

Прилози

Скен прве странице рукописа

Скен последње странице рукописа

VIII. Увођење

и сити. Митиситар. Митсифица

Хајдмо, дзунце!

Митиситар | унозеће граје рурку Митсифица

Митсифица | унама га от рурку, и са чина
чрете одело бине и ишту на једна вриш

Handwritten blue scribble

Пириво | ија је до соу једнако унозеће као
лежи педна пажар - соу је рурку
лежи динса ирачмаа, војаву и
одражи Митиситара и Митсифица и
ку оти оту - отухо чина кедепа!

Квоја је тиа? - Келнер | сараишаво!

Митсифица! + Пирива | свом!

Ах! Она! - згради францу и истаја је - и јавуре! - А - х! | на
се сирочошита и фаре!

Келнер | вуре на лева вриши!

Тиколо!
молим?

Тиколо | уфе к лева!

По мити ово бурре!..

Тиколо | хвата перку на вуре!

Handwritten blue scribble

Завеса -

Handwritten signature 1927.

